

Kartuziáni

Text: Michal Bařinka foto: Michal Bařinka, Jitka Janů / FIT VUT v Brně, archiv Vězeňce Valdice / Vězeňská služba České republiky, Wikimedia Commons

Posledně jsme v seriálu „Církevní řády“ věnovali pozornost řádu cisterciáků a jejich zakladateli sv. Robertovi z Molesme. Tento muž však sehrál důležitou úlohu také při vzniku řádu kartuziánů.

Zrod kartuziánů

Vzniku kartuziánského řádu bezprostředně předchází příchod sv. Bruna Kolínského do kláštera Molesme v roce 1083. Podle rady tamního opata Roberta se však Bruno hned následujícího roku vydal za biskupem Hugem do Grenoblu, který jemu a jeho druhům nabídl samotu v pohoří Chartreuse (latinsky Cartusium) severně od města. Na tomto místě roku 1084 vznikl první klášter kartuziánů, známý pod názvem Grande Chartreuse (česky Velká kartouza), který dal jméno nejen jednotlivým řádovým domům (označovaným jako kartouzy), nýbrž celému (kartuziánskému)

řádu. Mniši tu usilovali o harmonické spojení osamělého poustevnictví se životem komunity v klášteře. Základem se jim sice stala Benediktova řehole, ovšem s řadou velmi přísných doplňků a rozšíření. Způsoby, podle nichž kartuziáni žili, sepsal teprve pátý převor Velké kartouzy. Někdy proto bývá jako rok vzniku řádu uváděn také letopočet 1128, kdy již existující kartuziánské kláštery přijaly tyto nově sepsané stanovy. Mateřský klášter řádu se záhy stal místem setkávání generální kapituly, přičemž za hlavu všech kartuziánů byl považován právě tamní představený (tzv. generální převor).

Kartouzy a jejich obyvatelé

Kartouzy měly vznikat na zcela osamocených místech, aby byli jejich obyvatelé úplně odloučeni od světa. Život kartuziána se měl sestávat z práce, studia, modlitby a kontemplace. Kromě tří tradičních řeholních slibů (chudoby, čistoty a poslušnosti) se kartuziáni zavazovali ještě k přísné mlčenlivosti a životu v odloučenosti. Tyto nekompromisní požadavky přirozeně reflektovala také klášterní architektura. Jádrem samozřejmě zůstával kostel, původně veřejnosti zcela nepřístupný, uvnitř rozdělený letnerem na část pro mnichy a laické bratry. Ke kostelu pak přiléhala menší ambit a na něj dále navazoval

Pozůstatky domků pro jednotlivé mnichy, Brno - Královo Pole (foto: Jitka Janů / FIT VUT v Brně)

větší ambit, po jehož obvodu byly rozesety samotně stojící domky. Každý z těchto objektů měl sloužit jako poustevna právě pro jednoho mnicha. Domek měl disponovat zahrádkou a dílnou v přízemí, zatímco první patro skýtalo jednu či dvě obytné místnosti. Řeholní oděv kartuziánů tvořil bílý hábit s bílým koženým řemenem, široký bílý škapulíř, kapuce a černý plášť.

Příchod kartuziánů do Čech

Kartuziány do českých zemí uvedl až král Jan Lucemburský roku 1342. Uvádí se, že se tak stalo v souvislosti se smrtí jeho dcery Markéty v červenci předcházejícího roku. Svou roli pravděpodobně sehrál také Janův strýc, trevírský arcibiskup Balduin Lucemburský, který byl mocným podporovatelem řádu. Nejstarší česká kartouza, označovaná jako Zahrada Panny Marie, vznikla na úpatí Petřína na dnešním Smíchově. Odtud se později vydávali mniši k osazování dalších řádových domů, a to navíc nejen v českých zemích. Když se totiž německá řádová provincie v roce 1355 rozdělila na dvě samostatné oblasti, pražská kartouza se stala centrem hornoněmecké řádové provincie. Navzdory tomu

však klášter neměl dlouhého trvání. Smíchovská kartouza se totiž stala také držitelem jednoho smutného prvenství – jednalo se o zcela první klášter zdevastovaný husity. Jak známo, král Václav IV. zemřel dne 16. srpna 1419 na Novém hradě u Kunratic. Jakmile se veřejnost dozvěděla o úmrtí

Královopolská kartouza ležela daleko za hradbami Brna, viz označení Carthaus (zdroj: Müllerova mapa Moravy z roku 1716)

Rozsah kartouzy v Králové Poli nedlouho před jejím zrušením (zdroj: I. vojenská mapování)

panovníka, shromáždil se dav a dne 17. srpna klášter kartuziánů dobyt. Kartouza byla tehdy vyplněna, a o den později dokonce zapálena. Přestože od té doby došlo k několika pokusům obnovit v Praze kartuziánský klášter, žádný z nich se s dlouhodobým úspěchem neseskal. Dnes někdejší působení mnichů připomíná již jen název ulice Kartouzská.

Příchod kartuziánů na Moravu

Výše jsme uvedli, že první kartouzu v Čechách založil Jan Lucemburský. Zasluhou králova syna Jana Jindřicha se pak kartuziáni dostali také na Moravu. Podle tradování se Jan Jindřich k založení první moravské kartouzy odhodlal v předtuše blížící se smrti. Zakládací listina kartuziánského kláštera v Králově Poli byla těžce nemocným moravským markrabětem vydána v srpnu roku 1375. Dokončení kartouzy se Jan Jindřich již bohužel nedožil, neboť zemřel tři měsíce po vydání zmíněné listiny, a tak se dovršení bohublého podniku ujal syn Jošt. Královopolský klášter se poté stal nejdéle fungujícím kartuziánským klášterem v českých zemích, zrušen byl totiž až z nařízení císaře Josefa II. v lednu roku 1782. Později sloužil ještě jako kasárna a kadetní škola, v současnosti ve zrekonstruovaných prostorách kláštera sídlí Fakulta informačních technologií Vysokého učení technického v Brně.

Kež ze Zahrady, který se uchytil až v Olomouci

Krátce po vzniku kartuziánského kláštera v Králově Poli došlo také k založení kartouzy v Tržku u Lito-myšle. Stalo se tak z rozhodnutí litomyšlského biskupa Alberta ze Šternberka „ke spáse své, svých rodičů a přátel duše“. Úsměvnou

Valdická kartouza na veduté z roku 1823, samostatné poustevny jsou zde dobře rozpoznatelné (zdroj: Wikimedia Commons)